

nr. ② augustus 2002

Opbouw Werkschrift

Jongerenopbouwwerk in Genemuiden; koninginnenacht als aangrijpingspunt

Molly Doub, Lambert Mulder

Tien kerstbomen op de Mathenesserweg; opzoomeren in Rotterdam Delfshaven

Frans Schermer, Anne van Veenen

Opbouwen van vertrouwen en heel veel geduld; praktijkverhaal van Fenna Hendriks,

Leida Schuringa

Opbouwwerker blijf bij je leest; lessen uit Rubroek

Anne van Veenen, Jeltien Olivier

Supervisie: verbindingsschakel tussen hoofd, hart en handen,

Leida Schuringa

Conferentie Beroepsvereniging Opbouwwerkers Nederland in Roombeek Enschede

Opzoomeren in Rotterdam Delfshaven

Tien kerstbomen op Mathenesserweg

Frans Schermer, Anne van Veenen

Opzoomeren is een krachtig middel voor samenlevingsopbouw. Het kan ook werken in een straat met anonimiteit en overlast zoals blijkt uit de case 'Tien kerstbomen op de Mathenesserweg'. Deze Opzoomer actie speelde zich af temidden van de strijd tegen drugsoverlast in 1997 in de wijk Spangen in Rotterdam.

Frans Schermer, sinds 1995 opbouwwerker in Spangen van Delphi Opbouwwerk, maakt een reconstructie van het initiatief. Hij plaatst het opzoomeren binnen de context van ontwikkelingen in de wijk en probeert aan te geven wat de werkzame elementen zijn. Kern van de methodiek van opzoomeren: als je samen iets leuks doet gebeurt er wat en leer je elkaar kennen. Zo kunnen de sociale netwerkes ontstaan die onmisbaar zijn voor een veilige en aangename straat of buurt¹.

Hieronder volgt het verhaal van Frans Schermer, genoteerd door Anne van Veenen.

De context

We werkten als opbouwwerkers in de periode van de stadsvernieuwing wijkgericht en waren gekoppeld aan de centrale bewonersorganisatie. In 1994 ging deze bewonersorganisatie in Spangen ten onder. Devies werd toen: terug naar de straat. We waren de binding met de bewoners kwijt geraakt, afgezien van het groepje kaderleden van de bewonersorganisatie.

Het jaar 1994 was toevallig ook het jaar van de eerste stedelijke Opzoomercampagne. Het werken op straat en opzoomeren zijn vanaf dat moment steeds samen gegaan.

De stedelijke Opzoomercampagnes stimuleren mensen om actief te worden, en het biedt opbouwwerkers daarvoor handige

hulpmiddelen in de vorm een activiteitenmenu en premies. Dat geeft je wat in handen als je aan de slag wilt in een straat. In de loop van de jaren is een breed aanbod ontwikkeld, zowel voor straatacties en als voor verschillende groepen (ouderen, jongeren, kinderen).

Doel van opzoomeren is mensen bij elkaar te brengen. Dat kan op verschillende manieren, via een ontbijt, een straatdiner, een geveltuintje of iets feestelijks op straat. Wat wordt gekozen is minder belangrijk. Waar het om gaat is dat mensen in een straat iets samen doen. Door samen iets te doen leer je elkaar kennen.

Soms komen mensen bij het opbouwwerk omdat ze iets leuks willen doen in de straat, en soms komen ze met een ergernis

¹ Zie voor de methodiek en programma's van het opzoomeren verder de website van Opzoomer Mee www.opzoomermee.nl. De site bevat ook een elektronische bibliotheek met projectbeschrijvingen en evaluatiestudies. voor het opbouwwerk in Rotterdam Delfshaven zie www.delphiopbouwwerk.nl

en is er strijd nodig om iets te bereiken. Gezamenlijk iets leuks doen geeft weer een beetje energie. Als opbouwwerker weet je ook dat er enige groepsvorming en een beetje onderlinge binding nodig is voor succes, zeker in een wijk met 90 nationaliteiten en met grote verschillen. Opzoomeren biedt mogelijkheden om die sociale netwerkjes te ontwikkelen.

In 1994 hebben we ons als doel gesteld om in alle vijftig straten in Spangen een groepje mensen te krijgen die met iets bezig is. De meeste straten hebben wel eens iets gedaan in de afgelopen jaren, maar het is altijd een golfbeweging. Soms doet een straat een keer wat en dan stort het weer in. Soms levert het niet meer op dan een aantal contactpersonen in een straat omdat mensen zeggen: ik vind het niet nodig om nog verder te gaan met opzoomeren. Voor het opbouwwerk is het dan in elk geval handig dat je die contacten hebt.

Op het moment is er in zo'n twintig a vijftientwintig straten een groepje dat al meerdere jaren bezig is. Ze hebben het ook in de vingers om elk jaar iets te organiseren.

In Spangen is onveiligheid is een groot probleem. De wijk staat onderaan in Rotterdamse veiligheidsindex, vooral door de drugsoverlast. Onlangs werd daartegen nog geprotesteerd met een demonstratie op de Coolsingel. Ook in wijken met overlast is opzoomeren een belangrijke methodiek. Om twee redenen. Het geeft een veiliger gevoel als mensen elkaar kennen en weten wie hun burens zijn. Via opzoomeren kun je dat bevorderen. Tweede aspect is binding en groepsvorming. Als mensen gezamenlijk iets willen doen tegen drugsoverlast is het goed om momenten in te lassen waarop leuke dingen gebeuren. Mensen komen daar ook

zelf vaak mee: kunnen we ook iets anders doen. Door een stoepfeestje of een ontbijt te organiseren voorkom je dat mensen alleen maar gefocust zijn op overlast en actie.

De Mathenesserweg

Plaats van handeling van de case is de Mathenesserweg, een stadsweg met mooie en duurdere woningen aan de rand van Spangen. Winkels, vriendelijk, grote huizen, mensen met een goed inkomen. In de jaren twintig was de straat het gouden randje waar de doctoren woonden. Zeker tot begin jaren tachtig was er niets aan de hand met de straat. Als je terug kijkt zou je wel zien dat het heel langzaam veranderde. In de omringende buurten zag je het verval. Oude huizen en verkrotting, het vertrek van mensen naar buitenwijken, al voordat de stadsvernieuwing begint, en de komst van migranten. Op de Mathenesserweg gebeurde dat allemaal niet.

Medio jaren negentig komt de grote klap, door het oprukken van de drugsoverlast en de verandering van de drugsscene. De meeste dealers en junks waren door de renovatie verdwenen uit de omringende buurten. De Annie Verdoold's en de Nettie Smit's wisten ze ook te verdrijven uit de resterende particuliere pandjes in Spangen en Tussendijken; overigens wel met opvang van de 'eigen junks'. Nieuwe concentratiepunt werd toen de Mathenesserweg.

De situatie verergerde door de verandering van de drugsscene. In de jaren tachtig was het overzichtelijk, met wat junks, een dealer en een paar slooppanden. Nu werd je geconfronteerd met een harde georganiseerde business. Dealers met meerdere panden, cafés en koffiehuisen, drugsrunners en internationaal drugstoerisme. Daar

kwam bij dat de gebruikers verpauperden. Ook de heroïne prostitutie op de aanpalende Keileweg zorgde voor overlast. Naar aanleiding van een schietincident organiseerden de bewoners van de omliggende buurten een demonstratie de kop van de Mathenesserweg. Maar de mensen die op de Mathenesserweg woonden deden niet mee, ondanks alle ellende die ze over zich heen kregen. Ze bleven thuis en trokken zich terug achter de voordeur. Ze vonden geen aansluiting bij het protest. Hun reactie op de overlast was vertrekken, of je terugtrekken achter de voordeur.

Iets leuks doen

Dat was de situatie. Ineens was er, in korte tijd, verval en angst in de straat. Dat de bewoners van de straat niet mee deden aan het protest kwam ook omdat ze niet georiënteerd waren op de buurt. Ze waren het type 'grote stadsbewoner'. Sommige mensen kenden elkaar misschien, via persoonlijke contacten, maar er bestonden geen straatnetwerken.

Wij kenden als opbouwwerkers ook niemand in de straat. Het waren merendeels beter gesitueerden die doorgaans goed voor zich zelf kunnen zorgen.

De vraag waar we voor stonden was hoe we in contact konden komen. Insteek was om iets leuks te doen, als tegenwicht tegen alle ellende. En als opbouwwerkers wisten we natuurlijk ook dat er wat gebeurt als je samen iets leuks doet, en dat dan contacten ontstaan.

Mijn collega Rieks Westrik had toen een ingeving. "We gaan tien kerstbomen neerzetten op de Mathenesserweg."

Een kerstboom is in het Opzoomer gebeuren eigenlijk een beloning voor de activiteiten die een straat heeft georganiseerd. Ze krijgen dan een kerstboom in de straat die ze

zelf versieren, met een budget voor een straatfeestje bij de boom.

De bewoners van Mathenesserweg hadden geen activiteiten ontplooid in de straat en de meesten hadden ook helemaal niets met opzoomer. Maar we wisten toch bij Opzoomer Mee tien kerstbomen te regelen. Vervolgens leverde de deelgemeente, uit het veiligheidsbudget, tien maal 200 gulden voor feestjes rond de kerstbomen.

Toen hadden we bomen en we hadden geld. Maar we hadden nog geen contacten in de straat. Het was november en het moment naderde dat al die bomen zouden komen. We zijn toen op een avond samen de straat op gegaan en hebben gewoon hier en daar aangebeld. We keken of er licht brandde, en of het er een beetje netjes uitzag.

Woningen met lappen voor de ramen sloegen we over.

We belden aan en zeiden: we zijn van het opbouwwerk. We begonnen met een praatje over de straat en vielen vervolgens met de deur in huis: is het niet leuk als hier voor uw huis een kerstboom komt, en wilt u daar voor zorgen. De meeste mensen keken wat vreemd, of gingen lachen.

We zijn ook bij mensen binnen geweest. We kwamen ook bij iemand die net jarig was en zijn hele familie op bezoek had.

Soms was het alsof de mensen er op hadden zitten wachten. Ze vonden het leuk. Reactie was: wat houdt dat in, en wat moet ik doen. Het is natuurlijk gek als er iemand aan de deur staat met zo'n vraag. Maar het zijn gewone mensen. Ze zijn waarschijnlijk net zo sociaal als iedereen, maar ze hadden alleen geen contact gezocht met elkaar. Als daar dan mensen komen met een verhaal over een boom, en ze zien er niet al te gek uit, dan werkt dat. Het heeft ook met het type bewoners te maken. Over het algemeen waren het Nederlanders, die al jaren in de straat woonden. Ik kreeg soms het idee dat

ze er op hadden zitten te wachten. Ze vonden het helemaal niet zo'n gek idee. Er waren natuurlijk ook mensen die het niet begrepen, of niet wilden. Je hebt snel door of je mensen hebt die het leuk vinden, en die in staat zijn anderen er bij te betrekken. Sommigen hadden ook contact met anderen op de trap. Winkeliers zeiden direct ja. Dat waren wel allochtonen. Ze wilden graag dat er iets gebeurde in de straat.

Het ging eigenlijk boven verwachting. In twee avonden hadden we het voor elkaar. De mensen moesten zelf zorgen voor het versieren van de boom. Wij leverden de lampjes. Er moesten natuurlijk lampjes in de bomen, want dat was het effect dat we voor ogen hadden: tien bomen met lichtjes in de straat. Wat de bewoners wel zelf moesten regelen was de elektriciteit voor de lampjes. Dat zijn hindernissen die productief zijn omdat mensen zo een concrete bijdrage kunnen leveren.

De bewoners moesten ook zelf hun burens betrekken bij het versieren van de boom. Wie hun burens waren bepaalden ze zelf. Soms zijn je burens alleen de mensen beneden, soms zijn het mensen van vijf huizen verder. Wie je burens zijn ligt niet vast, het zijn mensen met wie je een bepaald contact hebt.

Ze moesten ook zelf bedenken hoe ze het feestje organiseerden. We deden een suggestie over chocolademelk, en dan kwamen er vanzelf ideeën. Mensen hebben allemaal wel een beeld bij iets rond de kerstboom. Op die beelden doe je ook een beroep². Belangrijk element in het gebeuren is dat het buiten plaats vindt, op straat. Het is openbaar en uitnodigend voor anderen. De vraag aan de mensen waarmee we kwa-

men was duidelijk. Maar waarschijnlijk wisten ze niet goed waar ze aan begonnen. En dat is natuurlijk ook de truc. Dat maakt het spannend.

We bemoeiden ons als opbouwwerkers niet met de uitvoering, maar we lieten wel ons telefoonnummer achter.

Enkele resultaten

Het lukte om tien groepjes te vormen bij de kerstbomen. Het aantal mensen dat mee deed aan het versieren van de bomen en aan het feestje varieerde van vijf tot vijftien bewoners en kinderen.

Het was een mooi gezicht toen al die verlichte bomen in de straat stonden.

Achteraf bleek het een keerpunt. Zo wordt er nu nog door de mensen over gepraat. Het was voor het eerst dat er iets positiefs gebeurde in de straat. En het was een gebeurtenis waarin de bewoners zelf de belangrijkste rol speelden.

Een kerstboomfeestje is ook eigenlijk een activiteit die niet kan mislukken. Ook al komen er maar vijf van de twintig burens die zijn uitgenodigd dan is dat winst want die vijf mensen zijn nog nooit bij elkaar geweest. Enige risico is dat te hoge verwachtingen bestaan, maar dat was op de Mathenesserweg niet het geval.

Voor het opbouwwerk leverde de actie op dat we een veel concreter beeld kregen van de situatie. Door langs te gaan, uit te zoeken waar je wel of niet moet aanbellen, een praatje te maken, krijg je inzicht in de situatie. Via de feestjes krijg je ook een beeld van de mensen.

Tegelijkertijd weet je op dat moment als opbouwwerker ook dat de overheid bezig is plannen te maken en dat er wat moet gebeuren met de winkels, de huizen, de

dealers, onderverhuur, huizenbezitters enz. En je weet ook dat niemand nog contact heeft met de bewoners. Als opbouwwerk hadden gepleit een informatiepunt in een pandje aan de Mathenesserweg, om de communicatie tussen plannenmakers en bewoners te organiseren.

De keuze waarvoor we stonden bij het vervolg was: halen we de mensen bij elkaar om te gaan vergaderen over de plannen of gaan we voorlopig door met opzoomeracties.

We kozen er voor om de mensen die hadden meegedaan aan de kerstboomfeestjes met elkaar in contact te brengen, door een Opzoomer diner te organiseren op straat. De verschillende groepjes van de kerstboomen hadden geen contact gezocht met elkaar. Ze hadden hooguit vriendelijk naar elkaar geknikt. Daar bleef het bij. De Mathenesserweg is geen volksbuurt waar de mensen elkaar makkelijk aanspreken. De mensen bleven sterk op zichzelf. Als je ze bij elkaar zou brengen zou het nog heel lang duren voordat ze een groep zouden worden. Het was ook onduidelijk of ze dezelfde belangen hadden. Daar kwam bij dat de plannen nog vaag waren met het risico van heen en weer gepraat waardoor de mensen teleurgesteld zouden worden. Beste strategie op dat moment was eigenlijk actie te voeren voor een goed plan, maar dat was niet de stijl van de mensen. Als ze dat hadden gewild waren daarvoor al aanleidingen genoeg geweest.

We nodigden de mensen uit om mee te doen met een straat-diner. De bijeenkomst vond plaats in het informatiepunt op de Mathenesserweg dat inmiddels geopend was. Er kwamen vijf mensen die het een leuk idee vonden om een diner op de straat te organiseren. Maar het werd al snel dui-

delijk was dat daarvoor meer mensen nodig zijn. Die zijn ze gaan optrommelen en zo zijn we van vijf naar twaalf en van twaalf naar twintig initiatiefnemers gegaan. Dat waren niet allemaal mensen die kwamen vergaderen. Sommigen wilden alleen koken of spelletjes voor de kinderen organiseren. Mensen durfden elkaar wel aan te spreken met dit soort concrete vragen. "Ik heb een Kaapverdiaanse buurvrouw, die kan ik wel vragen om iets te koken."

Als opbouwwerker doe je eigenlijk hetzelfde. Om een zinvol contact te kunnen leggen moet je een concrete vraag hebben. Het moet ergens over gaan. Een vraag om te koken voor een feestje is zo iets. De groep werd ook diverser. Als je samen wilt eten is er al snel iemand die zegt dat je er verschillende culturen bij moet halen.

Zo ontstond een groepje dat midden op de Mathenesserweg een diner hield. Over dat diner hebben ze achteraf nog heel erg zitten lachten omdat het gepaard ging met veel gedoe met kinderen. Maar ze vonden het toch een groot succes omdat ze elkaar hadden leren kennen. Het vervolg is een succesverhaal omdat de mensen zich gingen organiseren in een bewonersvereniging, Bewonersorganisatie Mathenesserweg BOM, die overal aan de weg timmert en voor de belangen van de bewoners op komt. Of het nu gaat over drugsoverlast, aanpak van de woningen, de vervuiling. En nog steeds organiseren ze een of twee keer per jaar een stoepfeestje. Gewoon voor de deur, met spelletjes voor de kinderen. Ze maken wat eten klaar en iedereen wordt uitgenodigd.

<